

TIL O'ZLASHTIRISHDA KENG QAMROVLI INTELEKTNING ROLI

Ismoilova Gulyora Xabibullo qizi

Farg'ona davlat universiteti, Ingliz tili va adabiyoti yo'nalishi, Ingliz tili o'qitish metodikasi, kafedrasida o'qituvchisi

+998 916722551 ismoilovagulyora@gmail.com

Fozilbekova Zulxumor Oybek qizi

Farg'ona Davlat Universiteti, Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada tilni o'zlashtirish va uning omillari, tilni o'zlashtirishda keng qamrovli intellektning roli, tilni o'zlashtirish bilan tilni o'rganishni farqi haqida fikrlar keltirilgan. Va ular haqida keng bayon etilgan.

Kalit so'zlar: tilni o'zlashtirish; intellekt; fonologiya; morfologiya; sintaksis; semantika; nutq; imo-ishora tili; qobiliyat; kontekst; fundamental; kognitiv; ongli e'tibor; saqlash tizimi; xulq-atvor; grammatik qoidalar; passiv; ongsiz jarayon; norasmiy vaziyat; ijtimoiy; introspektsiya; nazariya; intellektual salohiyat; neyron; sxema; nevrologiya; nativizm; klassik munozara; mexanizm; idrok.

Kirish: Tilni o'zlashtirish nima? Keng qamrovli intellekt nima? Tilni o'zlashtirishda keng qamrovli intellekt qanday rol o'ynaydi?

Tilni o'zlashtirish - bu odamlar tilni idrok eta olish va tushunish qobiliyatiga ega bo'lish (boshqacha qilib aytganda, tilni bilish va uni tushunish qobiliyatiga ega bo'lish demakdir), shuningdek, muloqot qilish uchun so'zlar va jumalarni yasay olish va ulardan foydalanish jarayonidir. Tilni o'zlashtirish tuzilmalar, qoidalar va vakillikni o'z ichiga oladi. Tildan muvaffaqiyatli foydalanish qobiliyati fonologiya, morfologiya, sintaksis, semantika va keng lug'at kabi bir qator vositalarni, shu jumladan o'zlashtirishni talab qiladi. Til nutqdagi kabi yoki imo-ishoradagi kabi qo'lda ovozli bo'lishi mumkin. Insonning til qobiliyati miyada ifodalanadi.

Shunday qilib, biz tilni o'zlashtirishni til o'rganish deb atay olamizmi? Bu juda keng tarqalgan savol. Biz ko'pincha tilni o'zlashtirishni va tilni o'rganishni ko'plab kontekstlarda bir-birining o'rniga ishlatilishini ko'ramiz. Aksariyat odamlar o'zlashtirish va o'rganish o'rtasidagi farqni ajrata olmaydi. Lekin bu ikki so'z teng emas. Bu ikkalasini o'rtasida kamida bitta fundamental farq bor. Tilni o'zlashtirish nima ekanligi haqida yuqorida aytib o'tilgan edi. O'rganish - bu o'rganish, tajriba yoki ko'rsatma orqali mavzu yoki mahorat bo'yicha bilim olish yoki olish. Til o'rganishning ko'plab ta'riflari mavjud.

1-o'rganish-bu sotib olish yoki olish.

2-o'rganish-bu ma'lumot yoki mahoratni saqlash.

3-saqlash saqlash tizimi, xotira, kognitiv tashkilotni nazarda tutadi.

4-o'rganish organizm tashqarisidagi yoki ichidagi voqealarga faol, ongli e'tiborni va ularga ta'sir qilishni o'z ichiga oladi.

5-o'rganish nisbatan doimiy, ammo unutilishi kerak.

6-ta'lim amaliyotning qandaydir shaklini, ehtimol kuchaytirilgan amaliyotni o'z ichiga oladi.

7-ta'lim-bu xulq-atvorning o'zgarishi.

Biz farzandlarimizga birinchi til(lar) ni o'rgatmaymiz, shunchaki ular bilan muloqot qilamiz. Nutq paytida grammatik qoidalarni tushuntirmaymiz. Biz tinglaymiz, takrorlaymiz, ma'no bildiramiz, muloqot qilamiz va hokazo. Bularning barchasi tabiiy ravishda sodir bo'ladi. Bunga tilni o'zlashtirish deyiladi. Keling, ular orasidagi farqlarni solishtiraylik. Sotib olish passiv, ongsiz jarayon, yashirin bilim, norasmiy vaziyat, sotib olishning barqaror tartibidir. Va o'rganish faol, ongli jarayon, aniq bilim, rasmiy vaziyat, oddiy va murakkab o'rganish tartibidir.

Keng qamrovli intellekt nima?

Keng qamrovli intellekt bu axborotni o'zlashtirish va talabalarning turli xil usullari orqali o'rganishni tavsiflovchi nazariyani anglatadi. Ushbu keng qamrovli intellekt so'zlar, raqamlar, rasmlar va musiqalardan foydalanishdan tortib, ijtimoiy o'zaro ta'sirlar, introspektsiya, jismoniy harakat va tabiat bilan uyg'un bo'lishga qadar o'z ichiga oladi. Ko'p intellekt tushunchasi Garvard psixologi Xovard Gardner tomonidan taklif qilingan nazariyadir. Intellekt so'zini eshitganingizda, IQ testi tushunchasi darhol yodga tushishi mumkin. Intellekt ko'pincha bizning intellektual salohiyatimiz deb ta'riflanadi; biz tug'ilgan narsa, o'lchash mumkin bo'lgan narsa va o'zgartirish qiyin bo'lgan qobiliyat.

Inson hayotdan tug'ilishi bilanoq birinchi yilida tilga ta'sir qilish, chaqaloqlar birinchi so'zlarini gapirishdan oldin ham miyaning asab tizimiga ta'sir qiladi. Chaqaloqlarning ajoyib til ko'nikmalariga asoslangan neyron arxitekturasi mavjud va bu neyron sxemani shakllantirishda tajribaning roli juda muhimdir. Ma'lumotlar tasdiqlaganidek, chaqaloqlarning boshlang'ich birliklarga bo'lgan neyron majburiyatlari. Til erta boshlanadi va sharhda zamonaviy nevrologiya vositalari chaqaloqlarning insonning tilga bo'lgan noyob qobiliyati haqidagi tushunchamizni qay darajada rivojlantirayotgani ko'rsatilgan. Odamlarning nutq va tilga bo'lgan qobiliyati klassik munozaralarni Nativizm va o'rganish, tabiat va tabiat ning kuchli tarafdorlari tomonidan keltirib chiqaradi. Biz uzoq bu bahslar tashqarida va chaqaloqlar haqida ma'lumotlar katta tomonidan ma'lum bo'lsa-da, ularning tabiiy moyillik, va ularning ajoyib qobiliyat bir marta tabiiy til fosh qilish, biz hali ham faqat til rivojlanishi asos qilib olinishi asab mexanizmlari nisbatan zamin etiladi. Ushbu o'n yil odamlarda tilning rivojlanish nevrologiyasiga nisbatan oltin asrning tongini anglatishi mumkin. Muayyan kognitiv qobiliyatlar, xususan, diqqatni ijro etuvchi nazorat qilish va kuchli javobni rad etish qobiliyati (inhibitiv nazorat), bir nechta tillarga ta'sir qilish bilan bog'liq. Ikki tilli

kattalar ma'ruzachilari ijro etuvchi boshqaruv ko'nikmalarini namoyish etadilar, bu topilma yosh maktab yoshidagi ikki tilli bolalarga tarqatildi. E'tibor va boshqasi bilan o'zaro aloqada bo'lgan ma'lumotlar til uchun ijtimoiy o'rganish effektlarini tushuntirishga yordam berishi mumkin bo'lsa-da, ijtimoiy kontekstlar tilni o'rganish bilan yanada asosiy mexanizmlar orqali bog'langan bo'lishi mumkin. Ijtimoiy o'zaro ta'sir o'zini o'zi va boshqalar o'rtasidagi munosabatlar tuyg'usini uyg'otadigan miya mexanizmlarini, shuningdek, idrok va harakatni bog'laydigan ijtimoiy tushunish tizimlarini faollashtirishi mumkin. Demak, intellekt tilni o'rganishda unchalik muhim rol o'ynamaydi. Inson chaqaloqligidan boshlab tilni avtomatik tarzda o'zlashtiradi, qachonki biz u bilan muloqot qilganimizda. Intellekt tilni o'zlashtirish jarayonini tezlashtirib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdumutaljonovna, Pakirdinova Sharofat. "The function and peculiarities of advertising text in linguistics." *Confrencea 1.1* (2022).
2. Ahundjanova, m. (2022). The needs for improving learners' autonomy in foreign language classes—as a key factor to boost language learners. *Science and innovation*, 1(b6), 390-392.
3. Ashurali, m. (2022). Hozirgi kundagi ta'lim tizimida onlayn texnologiyalarga asoslangan metodni ta'limga joriy qilishning aktualligi. *Involta scientific journal*, 1(13), 25-28.
4. Bialystak E, Hakuta K. boshqacha qilib aytganda: ikkinchi tilni egallash fani va psixologiyasi. Nyu-York: Asosiy Kitoblar; 1994.
5. Bialystak E. ikki tilli ongda kognitiv murakkablik va diqqatni boshqarish - bola Dev. 1999; 70: 636 - 644.
6. Dev Y, Kuhl PK, Chen C, Dong Q. ikki tilli miya barqaror va vaqtinchalik til nazorat qilish.
7. Fitch, Vt. (Feb 2011). "Inson tilidagi birlik va xilma-xillik". *Falsafa Trans R Soc Lond B Biol Sci.* 366 (1563): 376 - 88.
8. Friderici AD, Vartenburger I. til va miya Vili Intizomlararo sharhlar. *Kognitiv Fan.* 2010; 150-159.
9. Gafurova, N. I. (2021). Structural-semantical classification of construction terms in English and Uzbek languages. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(5), 571-575.
10. Gulyora, I. (2022). Stylistic Use of Phraseological Units in the Olinguistics. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY*, 3(6), 276-278.
11. Gulyora, I., & Zulxumor, F. (2022). O'zbek va ingliz adabiyotida insho janri. *Involta Scientific Journal*, 1(12), 25-31.

12. Hoshimova, N. A. (2020). Ingliz va o'zbek tillarining funktsional uslublari. Молодой ученый, (19), 584-585.
13. Kuhl PK. Rivera-Gaxida M. tilni egallashning asabiy substratlari. Annu Rev Neurosci. 2008; 31: 511 - 534.
14. Kuhl PK. Tilni dastlabki egallash: asabiy substratlar va nazariy modellar. Ichida: Gazzaniga MS, muharriri. Kognitiv nevrologiya. IV. Kembrij, MA: MIT matbuot; 2009.837-854 betlar.
15. Ruhl PK (sentyabr 2010). "Tilni erta egallashda miya mexanizmlari. Neyron, 67(5): 713 -27.
16. Saffran JR, Verker JF, Verner LA. Chaqaloqlarning eshitish dunyosi: eshitish, nutq va tilning boshlanishi. Ichida: Damon Vt, Lerner RM. Siegler R, Kuhn D, muharrirlari. Bolalar psixologiyasi bo'yicha qo'llanma:jild.2, idrok, idrok va til VI. Nyu-York: Vili 2006 yil.58-108 betlar
17. Skinner BF. Jami yozuv. Nyu - York: Appleton - Asr-Crofts; 1959.
18. T. Kennedi. Tilni o'rganish va uning miyaga ta'siri: tarkibga asoslangan ko'rsatmalar orqali til o'rganishni ong bilan bog'lash. 2006.
19. Xari R, Kujala M. insonning ijtimoiy o'zaro ta'sirining miya asoslari: tushunchalardan miyani tasvirlashgacha. Phsiol Rev. 2009; 89: 453 - 479.
20. Xomskiy N. Skinnerning og'zaki xulq-atvor tilini ko'rib chiqish. 1959; 35:26-58.